

Det anarkistiska djupet

Svartkatt

2017-12-11

För några dagar sedan skrev Zomia på vår blogg om den anarkistiska tomheten, om anarkismens nej. Det är en bra text som visar att även detta motstånd, denna reaktion på förtryck, har en konstruktiv sida. Men det är en sida som inte innebär en definitiv mall på hur framtiden *ska* formas, utan istället några grundläggande principer utefter vilka en oerhörd mängd konstruktiva framtider *kan* formas. Eller, som Bakunin uttryckte det, en längtan efter att förstöra är också en kreativ längtan. Denna längtan förenar alla oss anarkister.

Det som för mig gör anarkismen outhärlig, är att den, i sina grundläggande principer, innebär en mer långtgående kritik och analys av de idag ofta dominerande sociala relationerna än någon annan politisk eller filosofisk tendens – till en grad som många anarkister själva inte tycks inse fullt ut. Till viss del tror jag att detta beror på att anarkismen idag delvis serveras uppblandad med andra ideologiska tendenser, och därmed ofta tappar sin spets. Men delvis beror det på den ansträngning som faktiskt krävs för att verkligen inse den fulla vidden av anarki, i ett samhälle där vi ständigt och överallt – från höger till vänster – matas med härskandets struktur och ideologi.

Om den text jag nämnde i inledningen handlade om den anarkistiska tomheten, så skulle en kunna säga att denna handlar om det anarkistiska djupet.

För att ta några exempel, så är anarkismen för mig bäst definierad som ett motstånd mot alla sociala hierarkier, och all auktoritet – eller, som det ibland kallas, mot auktoritetsprincipen. Denna princip, som nästan alla andra i någon utsträckning medger, går ut på att det finns något sådant som legitim auktoritet – det vill säga situationer där en har rätt att bestämma över andra, och följaktligen dessa andra en skyldighet att lyda. Anarkister, menar jag, förnekar att något sådant existerar.

Som Shawn Wilbur skriver i en intressant text om demokrati – ett ämne vi strax ska vända oss till – så är "legitim auktoritet" inget annat än auktoritet som blivit auktoriserad, det vill säga ett intetsägande cirkulärt resonemang. På samma sätt är berättigade hierarkier helt enkelt hierarkier som sanktionerats av vad det nu är vi anser sanktionerar hierarkier. För en kung kan det vara gudomlig rätt, för en kapitalist rätten till privategendom, för en stat suveräniteten över dess territorium. Frånvaron av härskare tycks här skilja ut anarki från de andra, eftersom den också innebär frånvaro av en högre makt som kan sanktionera auktoriteten eller hierarkin.

Diskussionen grumlas förstås något av att begrepp som auktoritet och hierarki ofta används på ett vardagligt sätt som inte överensstämmer med det ovan nämnda, mer precisa. Motstånd mot hierarkier innebär underförstått att vi pratar om sociala hierarkier, inte om, exempelvis, filer hierarkiskt ordnade på en dator. På samma sätt kan vi säga att en vän som kan fransk filmhistoria är en auktoritet på ämnet. Men det är inte sådana beskrivande auktoriteter anarkister vänder sig mot, utan

normativa – sådana där det skulle följa att hen har en rätt att beordra oss, och vi en skyldighet att lyda.

De här missförstånden går ända tillbaka till de tidiga anarkisternas ibland skenbart motsägelsefulla sätt att diskutera ämnet. De som läst en del Bakunin kan här protestera och hänvisa till passagen där han talar om skomakarens auktoritet. Men om vi läser den passagen i sitt sammanhang, med de förbehåll som omedelbart presenteras, så är det uppenbart att vi har att göra med *expertis*, och inte auktoritet. Att vi ibland är utelämnade att lita på experters omdömen, betyder inte att de har en rätt att befalla oss, eller att vi har en skyldighet att lyda.

På ett liknande sätt har kritiker av anarkismens anti-auktoritära kärna ibland rört ihop betydelsen av ordet auktoritet med användandet av kraft. Det mest kända exemplet på detta är Friedrich Engels skrift ”Om auktoritet”, som i sig är något av ett filosofiskt bottennapp, där det är svårt att avgöra om författaren helt enkelt inte vet bättre, eller om han i sin iver att gå i polemik tänjer på definitionerna tills de blir helt meningslösa.

Men även i anarkistiska sammanhang har det här ibland haft ett visst genomslag, inte minst med det av Chomsky populariserade exemplet om ett barn som hålls undan från att kliva rakt ut i vägen, och därmed räddas från en olycka. Har vi att göra med legitim auktoritet här? Det är lätt att tro det, men det beror främst på att exemplet är uppbyggt på ett vanskligt sätt. Låt oss byta ut barnet mot en vuxen och försöka igen.

Om jag håller undan en vän från att gå ut i vägen, och därmed förhindrar hen från att bli påkörd av en annalkande bil, så är nog de flesta överens om att jag gjort någonting positivt. Men följer det härifrån att jag har *rätt* att närhelst jag bedömer det ingripa i min väns agerande, och hen en *skyldighet* att lyda? Knappast, och det enda som exemplet visar oss är att användande av kraft kan leda till en positiv utgång. Men användandet av kraft är *inte detsamma som ett anspråk på auktoritet*.

Anarkism betyder ”utan härskare”. Så långt brukar de flesta vara med. Men att testa det här begreppet mot en del andra begrepp i vår politiska och sociala vokabulär kan vara rätt avslöjande. Vad sägs exempelvis om begreppet demokrati?

Demokrati är ett sånt där diffust begrepp som idag främst fungerar som en slags godhetsmarkör och diskussionsstängare. Alla är för det, och ingen vill kallas odemokratisk. Det enda vedertagna sätt att kritisera demokrati är att påstå sig vilja göra saker *mer* demokratiska. Det finns här naturligtvis en taktisk poäng i att använda ett ord som är så oantastligt, och i vissa sammanhang är det förståeligt. Men om vi ska analysera begreppet fritt från sådana taktiska hänsynstaganden, så blir resultatet ett annat.

Ordet demokrati är otroligt vagt och kan användas för att beskriva allt ifrån slavsamhällen som Aten och oligarkier eller diktaturer med nominell parlamen-

tarisk demokrati till små lokala församlingar och praktiker i samhällen helt utanför staters inflytande. I det tidigare fallet ligger det nära till hands att bedöma att demokrati som ett slags påtvingat *styrelseskick* över människor, speciellt i representativ tappning, knappast är förenligt med anarki – med ett samhälle utan härskare.

Demokratin i sin mer idealiserade form, så som den oftast förespråkas av dess mer radikala anhängare, handlar istället snarare om decentraliserad direktdemokrati där de som berörs tar besluten. Men om vi fortfarande utgår från majoritetsprincipen, så skulle denna demokrati alltjämt innebära att en majoritet har rätt att bestämma över en minoritet på ett sätt som knappast är förenligt med anarki. Rent intuitivt kan vi också förstå att bara för att många tycker en sak så är det knappast en garanti för att denna åsikt i genomförande skulle leda till rimliga eller önskvärda konsekvenser.

Här kan demokratins mest radikala förespråkare vända sig till konsensusbeslutsfattande – en slags process för att undersöka deltagarnas åsikter och jämka dem till något som alla kan ställa upp på. Det här är ett steg framåt, som delvis kommer runt problemet med att röstande – även på liten skala – är en slags tävlingsinriktad liberal parlamentarism i sin linda, eftersom konsensus strukturellt tvingar majoriteter att ta hänsyn till minoriteter. Men detta är inte alltid praktiskt, och framförallt vänder det bara på problemet.

För precis som en majoritet inte automatiskt har ”rätt” jämfört med en minoritet, så gäller också det omvända. Fråga bara några av de som deltog i den amerikanska Occupy-rörelsen, och som ibland, när de försökte försvara sig mot polisens brutalitet ”blockades” av liberala pacifister. Märkligt nog brukar problem med majoritetsbeslut vara det som förespråkare för konsensus refererar till, och problemen med konsensus det som förespråkare för majoritetsdemokrati anger som referens för sin ståndpunkt. Detta utan att märka att *båda är varianter av samma fenomen*.

Vad har vi då kvar? Har vi inte målat in oss i ett hörn där ingenting är bra nog? Om det gäller metoder att härska över andra, att få dem att gå emot sin egen vilja på grund av moraliserande kring styrelseskick eller principer upphöjda till absolut lag, så är mycket riktigt ingenting bra nog. Men när det gäller att bygga och upprätthålla anarkiska sociala relationer, så ligger en hel brädd av möjligheter öppna. Men då är inte frågan om det är majoritetsröstning, konsensus eller något annat som är de upphöjda principerna, utan hur vi interagerar med varandra utan att upphöja något verktyg till en sådan princip.

Ett av problemen döljs i ett slags överskattande av det kollektiva mötet – ett ibland nödvändigt men inte sällan överflödigt och ineffektivt sätt att medla sociala relationer och få saker gjorda. Ibland är det bättre att bara göra eller inte göra saker, att kommunicera i mindre grupper, eller att för en viss fråga gå skilda vägar (i tid eller rum) utan att tvinga fram en gemensam linje. Om det automatiskt är ”odemokratiskt” att inte följa ett beslut som en anser sig ta skada av, så är det inte så mycket ett mått på huruvida en gör en bra sak eller inte, utan på hur en viss form

av beslutsfattande har blivit så förstelnad att det anses viktigare att följa dess regler än sitt omdöme.

Genom att erkänna alla dessa möjligheter som jämbördiga gör vi våra relationer mjukare och mer dynamiska. Istället för att bara räkna röster eller ställa upp veton behöver vi förhålla oss till de vi vill ha samröre med baserat på deras genuina önskningsar och upplevelser. Två personer kanske inte tycker att det är en så bra idé att tvinga igenom ett "demokratiskt" beslut mot en tredje, om den tredje upplever sig skadas så mycket av det att hen antagligen kommer att strunta i det. En person kanske inte lägger in ett ogenomtänkt veto mot två andra, om risken finns att dessa två istället gör det där som behöver göras på egen hand.

I denna spänning existerar det verkligt anarkiska, och det kan bara förstås som demokratiskt om vi med demokrati helt enkelt avser en synonym till anarki. Men varför skulle vi vilja krängla till situationen genom att använda flera ord som betyder exakt samma sak?

Slutligen, är det här anarkistiska förkastandet (åtminstone på ett filosofiskt plan) av demokrati ett ouppnåeligt och världsfrånvänt ideal som bara är i vägen för viktiga uppgifter? En slags fåfäng filosofisk övning?

Det är knappast mer främmande än den situation vi ställs inför när vi tvingas att förhålla oss till den stat vi måste leva under men vill avskaffa, eller det kapital som i så stor utsträckning styr vår vardag. Grejen är att alla dessa radikala aspekter måste förankras i vår vardag. Vi slåss mot dessa ofta översködliga abstraktioner så som de framträder för oss där vi är, efter de förutsättningar vi befinner oss i.

På samma sätt förhåller det sig med demokrati som styrelseskick eller till och med verktyg. En förståelse för dess användbarhet och begränsningar är oerhört viktig i hur vi praktiskt organiserar oss. Vi måste se den som ett ibland ofrånkomligt misslyckande eller högst som en tillfällig metod byggd på en slags underliggande konsensus som närsomhelst kan dras tillbaka, istället för som den högsta principen av frihet att sträva mot. Annars har vi redan i utgångspunkten kompromissat bort anarki.

Anarchist Archive

anarchist-archive.org · anarchist-archive@riseup.net